

את בעלת בעל, לפי שהוא מדבר בעיקר הקנין כי יקח... ובעלה. (עפ"י חזון איש קמח)

'סלקא דעתך אמינא תיתי בקל וחומר מיבמה, ומה יבמה שאין נקנית בכסף נקנית בביאה, זו שנקנית בכסף אינו דין שנקנית בביאה. מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת' — לכאורה יכול היה לפרוץ בפשיטות, מה ליבמה שכן קנינה לשום אישות, תאמר באמה עבריה (כמו שפרכו לעיל ד:), אלא שעדיין היה יכול להקשות, למה לי קרא באשה, תלמד מיבמה מאותו קל-וחומר. ולכן פריך 'שכן זקוקה ועומדת', שאותה פירכה מועילה גם לאשה (מהרש"א).

עוד יש לומר, כוונת הגמרא כאן על יעוד האמה, שרצו ללמוד שמיעדה בביאה מיבמה, ולא לתחילת קנינה. תדע, שגם ההקש שאמרו בסמוך מאם אחרת, פשוטו של מקרא זה מדבר כשמיעדה. ולפי פירוש זה מתבאר שלפי האמת אין האמה מתייעדת בביאה. (פני יהושע. וע"ש תירוץ נוסף, שהפירכא הנ"ל אינה טובה, כי כל זה אכניס בקל וחומר, מה שאין לומר כן בפירכת 'שכן זקוקה ועומדת').

לשון חכמים

'רבי אומר אומר אני...'

ביטוי זה, 'רבי אומר אומר אני', מופיע רבות, למעלה מ-30 מקומות בש"ס בבלי ובתוספתא, ולא מצאנוהו כמעט אצל חכמים אחרים (לפי בדיקה במחשב, נמצא כן פעם אחת בדברי רבי שמעון, רבי אליעזר בן יעקב ורבי יוסי הגלילי — בתוספתא פסחים ת, וכן אצל רבי יוסי — בתוספתא מגילה א). והסבר הדבר, אולי, לפי שרבי אסף וקיבץ וסידר שמועות מכל אשר לפניו, ואף נמצאו כמה סתמי משניות שהוא בעצמו ערך שלא כפי שיטתו הפרטית. ועל כן, כשבא לומר דבר מדעתו שלו, הדגיש ואמר 'אומר אני', למען ידעו שהלכה זו לא קבלה מאחרים. (ע"ע בבית האוצר כלל לג; יסוד המשנה ועריכתה פרק א הערה נד).

דף י

'ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה...' — משמע שפשוט בגמרא שביאה עושה נישואין גם ללא חופה, והספק אינו אלא אם ביאת הקנין בכחה לעשותה לנשואה. ומכאן, שביאה שלאחר קדושין ללא חופה — עושה נישואין, אך דוקא בבא עליה לשם נישואין ולא לשם זנות. (ר"ן וריטב"א. וע' תור"י הוקן).

'נפקא מינה ליורשה וליטמא לה ולהפר נדריה...' — יש לדקדק, וכי לא ידענו מה בין ארוסה לנשואה, ומדוע הוצרכו לפרש 'נפקא מינה ליורשה...?' אלא באו לומר, דוקא לענין אותם הדברים המנויים יש נפקא מינה בספק, אך לא לשאר דברים, כי לענין עונש הבא עליה, דינה בחנק גם אם ביאה אירוסין עושה, שהרי היא בעולה, ואפילו בהעראה בלבד [וכמו שאמרו לעיל לענין בעולה שלא כדרכה]. (מהר"ט; פורת יוסף. וע"ע תורי"ד; שערי שמועות).

וכן לענין התר לבעל, יש מי שכתב שמכך שלא אמרו נפקא-מינה אם היא מותרת לבעלה ללא

חופה — משמע, שגם אם ביאה נישואין עושה, אינה מותרת אלא אם תיכנס לחופה תחילה (מגיד משנה — אישות י,א, בהסבר דיוק לשון הרמב"ם). והסבר הדבר הוא, ששני דברים יש בחופה: קנין (= גמר קנין הקדושין) ומעשה-מתיר. וביאה, אף כי עושה נישואין, אין זה אלא בנוגע לקנין, שקנין ביאה אלים יותר משאר קנינים, אך אין התר-ביאה אלא במעשה הכנסה לחופה. ('חדושי הגר"ח על הש"ס'). וכ"כ תלמיד הגר"ח, ר' אריה ליב מאלין — בסי' ל. ע"ש).

וע' בכסף-משנה שהעיר על דברי המגיד-משנה. וכן חלק על המגיד-משנה הרב דינא דחי — מובא בשער המלך בסוף קונטרס חופת חתנים. ע"ש. ולכאורה גם מפשטות דברי הר"ן נראה שביאה לגמרי כחופה.

וע' לשון כוז בגמרא להלן יח: בספק אם יעוד נישואין עושה או אירוסין. (וע"ש בתורא"ש שדקדק מדוע לא אמרו נפקא מינה לעונש הבא עליה). ושם י"ל שבא לאפוקי מעשה ידיה, שאף אם אירוסין עושה, אפשר שמעש"י שלו, כבהיותה אמה, כי כיון שלא נכנסה לרשותו לענין מעש"י, לא יצאה מדין אמה לענין זה. שוב ראיתי כן בחדושי הרשב"א (יט:): עפ"י הירושלמי, אך מטעם אחר, שנעשה כאומר לה על מנת שמעשה ידיך שלי. ואולם הרמב"ן (יט.) נקט כדבר פשוט שאם יעוד אירוסין עושה, מעשה ידיה לאביה.

אי נמי לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה... כל הבוועל דעתו על גמר ביאה' — הראשונים ז"ל עמדו על הסתירה לכאורה מסוגיתנו לסוגיא ביבמות (נה:): שלמדו שם שהעראה קונה. אחד הישובים לשאלה הזו; שם מדובר שהערה בלבד ופרש, או שאמר בפרוש שדעתו לקנות בתחילת ביאה, ועל כך למדו שהעראה לבדה — קונה. ואילו כאן מדובר שגמר ביאתו ובאופן זה אין דעתו (וגם דעתה — ע' במפרשים) אלא על גמר ביאה, ולכך לא קנה אלא בסוף.

[המשנה-למלך (מכירה א,ד) הקשה מכאן על דברי מהריב"ל (בתשובתו, ח"א יג) שכתב שכשאדם עושה פעולה שיש בה שתי אפשרויות לחול, אחת מהן באופן שעובר עבירה ואחת באופן המותר — הרי אנו דנים שדעתו לעשות באופן המותר, וכאילו אמר כן בפרוש. אלו דברי מהריב"ל. והקשה המל"מ מסוגיתנו לשיטת הראשונים הנוכרת, מדוע אמרו נפקא מינה בכהן גדול שקנה בתולה בביאה, הלא יש לדונן כאילו פרש לקנות בתחילת ביאה, שהרי לא רצה לעבור איסור. בכמה דרכים דנו האחרונים לתרץ שאלה זו (אם משום שעליה אין איסור להלקח לכה"ג רק עליו, הרי שמצדה בטלה האומדנא הנ"ל; אם משום שאיסור בעולה לכהן גדול אינו אלא עשה; או מפני שתחילת ביאתו לשם אישות אעפ"י שהקנין נעשה רק בסוף, הלכך אין זה אלא איסור דלכתחילה ואם כנס לא יוציא; או מדובר כשאינם יודעים מהאיסור; או שהעדים אינם יודעים שהוא כהן גדול ועל כן תחילת ביאתו נחשבת כמקדש בלא עדים, ועוד) — ע' דו"ח רעק"א; אור שמח הל' מכירה א,ד; אחיעזר ח"א דו; זכר יצחק סה,א; אילת השחר].

כל הבוועל דעתו על גמר ביאה' — לכאורה מה אכפת לו אם יקנה בהתחלה? ונראה לבאר שדעתו לקנות בכל הביאה ולא בחלק ממנה, וממילא כל זמן שלא נגמרה לא קנה, ושייך שכהן גדול יעבור בסופה על איסור עשה דבעולה. (עפ"י אילת השחר, ע"ש).

(ע"ב) 'מוחזקני בכ שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע?' — מה ענין 'קל וחומר' לבקיאיות בחדרי תורה? אמר הגר"ח זצ"ל: כדי לדעת שאין לקל-וחומר פירכא כלשהי, צריך להיות בקי בחדרי תורה, כי אפשר שהקל-וחומר בהלכות שבת למשל, ויש בו פרכא מהלכות טומאה וכדומה. (קובץ שיעורים)

'אי אמרת בשלמא נשואין עושה, משום הכי פשיטא ליה דאלימא לה ביאה מכסף' — ואם תאמר, אם ביאה נישואין עושה, יש לפרוך הקל-וחומר, מה לביאה שכן עושה נישואין, תאמר בכסף, וכיצד נלמד כסף מביאה? ויש לפרש שהלימוד אינו כסף מביאה אלא אשה משפחה; ומה שפחה שאין ביאתה מאכילתה כסף מאכילה, אשה שביאה מאכילתה קל וחומר שהכסף יאכילה. ועל כך אין שייך לפרוך 'מה לביאה...' (מהרש"א על תד"ה ומה).

ועיקר עניינו של ה'קל וחומר' ללמד שקנין אשה שיש בו צד אישות, סביר יותר שמאכיל בתרומה מאשר קנין אחר שאין בו צד אישות, כקנין שפחה כנענית, ומה שאמרו 'אין ביאתה מאכילה' הכוונה לומר שאין בה ענין אישותי אלא הקנין הממוני הוא שמאכילה. [ואף על פי שקנין השפחה קנין הגוף משא"כ באשה, מסתבר יותר שאישות תאכיל מאשר קנין ממון, שהרי יבמה אוכלת משום 'כל טהור בביתך', הגם שאינה קנין כספו אלא 'קנין דאחי']. (פני יהושע עפ"ד התוס').

וכבר כתב הרמב"ם שאין זה 'קל וחומר' ממש, שהרי ביאה בשפחה כנענית אינה שייכת ואף אסורה באיסור גמור, והיאך תקנה, אלא שהוקשו כסף בבת ישראל לכסף שבשפחה כנענית, ונשאו בה קל וחומר לחזק הדבר. [ופרכו ואמרו, גבי שפחה כנענית לא שייך בקנינו והכא שייך בקנינו — כלומר ואין מקישים כסף זה לכסף זה]. וע"ע לעיל ד:

דף יא

'איכא בינייהו קיבל...' — מבואר כאן שמועילה קבלת המומים מראש אף על פי שאינו יודע איזה מום יש לה, אם יש.

ואולם בקנין ממוני אין מועיל תנאי על אונאה אלא אם יאמר שיודע שהחפץ שוה כך וכך ואעפ"י כמתנה שלא תהא עליו אונאה. וכן לענין מומין במקח, כתב הרמב"ם (מכירה טו, ו) שאין מועיל תנאי 'על מנת שאין אתה חוזר עלי במום' אלא אם יפרש לו המום או יאמר שמקבל עליו כל מום הפוחת מדמיו כך וכך. ונראה שזה אמור רק בממון, שיש לומר שמסכים על מום המפחית מעט מדמיו ולא על המפחית הרבה, לכך צריך להתנות בפירוש על מום מסוים או על שווי נקוב. מה שאין כן קידושי אשה, מועילה קבלה ללא ידיעה ופירוט, מפני שאין השיווי גורם. (עפ"י אילת השחר)

'דקדשה בליליא' — ע' לעיל ח. בדין קדושין בלילה.

'כסף צורי' ו'כסף מדינה' — הרמב"ם כותב (טוען ונטען ג; חיבל ומזיק ג, י) שמטבע צורי הוא מטבע של כסף נקי, ומטבע של מדינה הוא מטבע שמערבים בו כסף ונחושת ביחס של אחד לשמונה. ובאר הענין: צור מתוארת כ'רוכלת העמים' (ראה יחזקאל כו). ומטבעה היה עובר לסוחר בכל מדינה ומדינה, מפני שהוא של כסף צרוף וערכו נובע מהמתכת עצמה ולא מחמת הטיבוע שהוטבע בו. וזהו שכתוב: שקל כסף עבר לסוחר. לא כן הכסף המקומי שבכל מדינה, ערכו מחמת החותם שטבעה בו המלכות שבאותו מקום, ולפיכך אינו עובר לסוחר בכל מקום. וזהו פשר שמו: 'כסף מדינה' — היינו, הכסף השימושי שבאותה מדינה.

ובתחילה עלה בדעתנו לפרש דברי רב אסי שכל 'כסף' האמור בתורה, משמעותו כסף נקי, ו'כסף' סתם שאינו קצוב, הוא המטבע הפחותה ביותר של 'כסף צורי'. והקשו על כך מכמה מקומות בהם